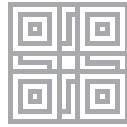

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

της αρχαίας ελληνικής γλώσσας

ΘΕΩΡΙΑ & ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- Βασικά στοιχεία θεωρίας
- Πρωτότυπες ασκήσεις (με απαντήσεις)
- Πίνακες
- Χρόνοι εύχρηστων ρημάτων (ομαλών - ανωμάτων)

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύονται απολύτως οι άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Βιβλία για την εκπαίδευση
Γιάννης Παπανικολάου, *Γραμματική της αρχαίας ελληνικής γλώσσας – Θεωρία και ασκήσεις*
Διορθώσεις Δήμητρα Αθανασοπούλου
Στοιχειοθεσία-σελιδοποίηση Αγγελική Κουτσούκου
Φιλμ-μοντάζ Μαρία Ποινιού-Ρένεση
Copyright © Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη) και Ιωάννης Γ. Παπανικολάου, Αθήνα, 2008
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Δεκέμβριος 2009
Κ.Ε.Τ. 6565 - Κ.Ε.Π. 1120/09
ISBN 978-960-16-3437-1

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΝΕΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ 122, 563 34 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στη γυναίκα μου, Φωτεινή,
και στα παιδιά μου, Γιώργο και Ειρήνη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	11
Συνομογραφίες	13

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1. Φθόγγοι και γράμματα	17
2. Λέξεις – συλλαβές – τόνοι	18
3. Συλλαβισμός	19
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Συλλαβισμός	20
4. Τονισμός	21
Κανόνες τονισμού	21
Σημειώσεις για τον τονισμό	22
Οι εγκλιτικές λέξεις (ή εγκλιτικά)	23
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Τονισμός	24
5. Φθογγικά πάθη	25
Πάθη φωνηέντων – διφθόγγων	25
Πάθη συμφώνων	26
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Συναίρεση, κράση, έκθλιψη – σύνθεση	27

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

► Ουσιαστικά

Διαίρεση – κατηγορίες ουσιαστικών	31
1. Ουσιαστικά α΄ κλίσης	32
Γενικές παρατηρήσεις	32
Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις των ουσιαστικών της α΄ κλίσης	32
Ειδικές παρατηρήσεις	33
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ουσιαστικά α΄ κλίσης	34
2. Ουσιαστικά β΄ κλίσης	37
Γενικές παρατηρήσεις	37
Ειδικές παρατηρήσεις	37
Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις των ουσιαστικών της β΄ κλίσης	37
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ουσιαστικά β΄ κλίσης	38
3. Ουσιαστικά γ΄ κλίσης	41
Φωνηεντόληκτα	42
Συμφωνόληκτα	42
Γενικές παρατηρήσεις για την γ΄ κλίση	43
Καταλήξεις ουσιαστικών της γ΄ κλίσης	43
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ουσιαστικά γ΄ κλίσης φωνηεντόληκτα	44

ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ουσιαστικά γ' κλίσης συμφωνόληκτα: Αφωνόληκτα	47
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ουσιαστικά γ' κλίσης συμφωνόληκτα: Ημιφωνόληκτα ενρινόληκτα	50
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ουσιαστικά γ' κλίσης συμφωνόληκτα: Ημιφωνόληκτα υγρόληκτα	52
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ουσιαστικά γ' κλίσης συμφωνόληκτα: Ημιφωνόληκτα σιγμόληκτα	53
4. Τα κυριότερα ανώμαλα ουσιαστικά	55
ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ: Ουσιαστικά γ' κλίσης	56

► Επίθετα

Ορολογία επιθέτων	59
1. Δευτερόκλιτα επίθετα	60
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα δευτερόκλιτα ασυναίρετα τρικατάληκτα	61
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα δευτερόκλιτα ασυναίρετα δικατάληκτα	62
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα δευτερόκλιτα συνηρημένα τρικατάληκτα	63
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα δευτερόκλιτα συνηρημένα δικατάληκτα	64
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα δευτερόκλιτα απτικόκλιτα	65
2. Τριτόκλιτα επίθετα	66
Φωνηεντόληκτα	66
Συμφωνόληκτα	66
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα τριτόκλιτα φωνηεντόληκτα	67
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα: Αφωνόληκτα τρικατάληκτα	69
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα: Αφωνόληκτα δικατάληκτα	71
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα: Αφωνόληκτα μονοκατάληκτα	73
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα: Ενρινόληκτα – υγρόληκτα μονοκατάληκτα	73
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα: Ενρινόληκτα – υγρόληκτα τρικατάληκτα	74
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα: Ενρινόληκτα – υγρόληκτα δικατάληκτα	74
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Επίθετα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα: Σιγμόληκτα δικατάληκτα	76
3. Ανώμαλα επίθετα (<i>πολύς, πάμπολυς, μέγας</i>)	79
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ανώμαλα επίθετα (<i>πολύς, πάμπολυς, μέγας</i>)	79
ΑΣΚΗΣΗ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ: Επίθετα	80

► Μετοχές

1. Δευτερόκλιτες μετοχές	81
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Μετοχές δευτερόκλιτες σε -μενος, -μένη, -μενον ή -μένος, -μένη, -μένον	81
2. Τριτόκλιτες μετοχές	82
Γενικές παρατηρήσεις	82
Κατηγορίες τριτόκλιτων μετοχών	82
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Τριτόκλιτες μετοχές	83
ΑΣΚΗΣΗ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ: Μετοχές	87

► Παραθετικά

1. Παραθετικά επιθέτων	88
Κανονικός σχηματισμός παραθετικών	88
Αναλογικός σχηματισμός παραθετικών	88
Ανώμαλος σχηματισμός παραθετικών	89
Περιφραστικός σχηματισμός παραθετικών	90
Ελλειπτικός σχηματισμός παραθετικών	90

Συγκριτικός και υπερθετικός βαθμός επιθέτων σε -ος, -ός	91
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Παραθετικά επιθέτων	92
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Κλίση συγκριτικών σε -ίων, -ιον (και -ων, -ον)	93
2. Παραθετικά επιρρημάτων	94
Ομαλός σχηματισμός παραθετικών (παράγονται από επίθετα – μετοχές)	94
Ανώμαλος σχηματισμός παραθετικών	94
Σχηματισμός επιρρημάτων από την αιτιατική ενικού ή πληθυντικού	94
Σχηματισμός παραθετικών επιρρημάτων τόπου: -τέρω, -τάτω	95
Σχηματισμός παραθετικών επιρρημάτων χρόνου: -(αί)τερον, -(αί)τατα	95
Περιφραστικός σχηματισμός παραθετικών επιρρημάτων	95
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Παραθετικά επιρρημάτων	96
ΑΣΚΗΣΗ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ: Παραθετικά επιθέτων – επιρρημάτων	97
► Αριθμητικά	
Αριθμητικά επίθετα	98
Αριθμητικά ουσιαστικά	98
Αριθμητικά επιρρήματα	98
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Αριθμητικά	99
► Αντωνυμίες	
1. Προσωπικές αντωνυμίες	100
Κλίση προσωπικών αντωνυμιών	100
2. Δεικτικές αντωνυμίες	101
Δεικτικές αντωνυμίες	101
Κλίση των αντωνυμιών <i>οὗτος, αὕτη, τοῦτο / τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν)</i>	101
3. Η αντωνυμία <i>αὐτός</i> (οριστική / διασταλτική - επαναληπτική)	102
Η οριστική / διασταλτική αντωνυμία <i>αὐτός, αὕτη, αὐτό / ὁ αὐτός, -ή, -ό(ν)</i>	102
Η επαναληπτική αντωνυμία <i>αὐτός, αὕτη, αὐτό</i>	102
4. Κτητικές αντωνυμίες	103
Για έναν κτήτορα	103
Για πολλούς κτήτορες	103
Γενικές παρατηρήσεις	103
5. Αυτοπαθείς (ή αυτοπαθητικές) αντωνυμίες	104
Κλίση των αυτοπαθητικών αντωνυμιών	104
6. Αλληλοπαθής (ή αλληλοπαθητική) αντωνυμία	105
Κλίση της αλληλοπαθητικής αντωνυμίας	105
7. Ερωτηματικές αντωνυμίες	106
Ερωτηματικές αντωνυμίες	106
Η ερωτηματική αντωνυμία <i>τίς, τίς, τί</i>	106
Κλίση της ερωτηματικής αντωνυμίας <i>τίς, τίς, τί</i>	106
8. Αναφορικές αντωνυμίες	107
Αναφορικές αντωνυμίες	107
Κλίση αναφορικών αντωνυμιών	107
9. Αόριστες αντωνυμίες – επιμεριστικές αντωνυμίες	108
Αόριστες αντωνυμίες	108
Αόριστες επιμεριστικές αντωνυμίες	109

10. Αοριστολογικές αντωνυμίες	110
11. Συσχετικές αντωνυμίες	110
12. Συσχετικά επιρρήματα	110
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Αντωνυμίες	111
► Ρήματα	
1. Παρεπόμενα του ρήματος (ορολογία)	113
Οι χρόνοι του ρήματος (κατηγορίες)	113
2. Στοιχεία σχηματισμού του ρήματος	114
Συστατικά μέρη των μονολεκτικών τύπων	114
Σχηματισμός περιφραστικών χρόνων	115
Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις	115
3. Κατηγορίες ρημάτων με βάση την κλίση και τον χαρακτήρα	116
α' συζυγία (-ω, -ῶ)	116
β' συζυγία (-μι)	116
4. Η αύξηση στα ρήματα (απλά και σύνθετα)	116
Απλά ρήματα	116
Σύνθετα ρήματα	117
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Η ομαλή αύξηση στα ρήματα (απλά και σύνθετα)	117
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Η αύξηση στα ρήματα (ομαλή – ανώμαλη)	118
5. Ο αναδιπλασιασμός στα ρήματα (συντελικοί χρόνοι)	119
Ομαλός αναδιπλασιασμός	119
Ανώμαλος αναδιπλασιασμός	119
Αττικός αναδιπλασιασμός	119
Ενεστωτικός αναδιπλασιασμός	119
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ομαλός αναδιπλασιασμός (απλά ρήματα – σύνθετα ρήματα)	120
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ανώμαλος αναδιπλασιασμός – Αττικός αναδιπλασιασμός	121
6. Ρήματα α' συζυγίας ασυναίρετα (-ω, -ομαι)	122
Α. Ενεργητική φωνή: λύ-ω	122
Β. Μέση φωνή: λύ-ομαι	123
Γ. Παθητικός μέλλοντας και αόριστος (α' και β')	124
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Παθητικός μέλλοντας και αόριστος (α' και β')	125
7. Ρήματα α' συζυγίας συνηρημένα	126
Σε -άω, -ῶ, -άομαι, -ῶμαι	126
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Συνηρημένα σε -άω, -ῶ, -άομαι, -ῶμαι	127
Σε -έω, -ῶ, -έομαι, -οὔμαι	128
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Συνηρημένα σε -έω, -ῶ, -έομαι, -οὔμαι	129
Σε -όω, -ῶ, -όομαι, -οὔμαι	130
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Συνηρημένα σε -όω, -ῶ, -όομαι, -οὔμαι	131
Ειδικές παρατηρήσεις στα συνηρημένα ρήματα	132
ΑΣΚΗΣΗ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ: Συνηρημένα ρήματα	133
8. Ρήματα β' συζυγίας (-μι, -μαι)	134
Συμφωνόληκτα	134
Φωνηεντόληκτα	135
9. Τα εύχρηστα ρήματα της β' συζυγίας (-μι, -μαι)	136
Φωνηεντόληκτα	136

Συμφωνόληκτα	136
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ενεστώτας – παρατατικός ΕΦ ή ΜΦ των ρημάτων α΄ και β΄ συζυγίας	137
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Μέσος μέλλοντας με ενεργητική σημασία εύχρηστων ρημάτων α΄ και β΄ συζυγίας ...	138
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Μέλλοντας (ενεργητικός ή μέσος) των ρημάτων α΄ και β΄ συζυγίας	139
10. Ενεργητικός και μέσος αόριστος β΄ ρημάτων της α΄ συζυγίας	140
Γενικά	140
Ενεργητικός αόριστος β΄	140
Μέσος αόριστος β΄	140
Ο αόριστος β΄ του ρήματος <i>ἔχω</i> (απλό – σύνθετο)	140
Αόριστος β΄ του ρήματος <i>βάλλω</i>	141
Αόριστος β΄ του ρήματος <i>ἔχω</i> (ενεργητικός)	141
Αόριστος β΄ του ρήματος <i>κατέχω</i> (= <i>κατά</i> + <i>ἔχω</i>) (ενεργητικός)	141
Ενεργητικός και μέσος αόριστος β΄ των εύχρηστων ρημάτων	142
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ενεργητικός και μέσος αόριστος β΄ των ρημάτων της α΄ συζυγίας	143
11. Ενεργητικός και μέσος αόριστος β΄ των ρημάτων της β΄ συζυγίας	146
Γενικά	146
Ενεργητικός αόριστος β΄ σύνθετων ρημάτων	146
Μέσος αόριστος β΄	146
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Ενεργητικός και μέσος αόριστος β΄ των ρημάτων της β΄ συζυγίας	147
12. Αόριστος β΄ βαρύτονων ρημάτων που σχηματίζεται κατά τα ρήματα σε -μι	148
Γενικά	148
Παρατηρήσεις	148
Κλίση αορίστου β΄ ρημάτων που κλίνονται κατά τα ρήματα σε -μι	149
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Αόριστος β΄ βαρύτονων ρημάτων που σχηματίζονται κατά τα ρήματα σε -μι	151
13. Παθητικός μέλλοντας και αόριστος (α΄ και β΄)	152
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Παθητικός αόριστος α΄ και β΄	152
14. Παρακείμενος και υπερσυντέλικος ενεργητικής φωνής	153
Ενεργητικός παρακείμενος και υπερσυντέλικος α΄	153
Ενεργητικός παρακείμενος και υπερσυντέλικος β΄	153
15. Παρακείμενος και υπερσυντέλικος μέσης φωνής	154
Κατηγορίες ρημάτων (κατά κανόνα)	154
Κλίση μέσου παρακειμένου και υπερσυντελικού αφωνόληκτων ρημάτων	155
Κλίση μέσου παρακειμένου και υπερσυντελικού ημιφωνόληκτων ρημάτων	156
Πίνακας παρακειμένων και υπερσυντελικών ΜΦ αφωνόληκτων ρημάτων	157
Πίνακας παρακειμένων και υπερσυντελικών ΜΦ ημιφωνόληκτων ρημάτων	160
Ειδικές παρατηρήσεις για τον παρακείμενο και υπερσυντέλικο μέσης φωνής	161
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Παρακείμενος μέσης φωνής	162
16. Αποθετικά ρήματα σε -μαι (εύχρηστα)	163
17. Ανώμαλα ρήματα β΄ συζυγίας	164
ΑΣΚΗΣΕΙΣ: Τα ρήματα <i>εἰμί, εἶμι, φημί, οἶδα, κείμαι</i> (σύνθετα)	164
ΑΣΚΗΣΗ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ: Αναγνώριση λέξεων	165
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	171
<i>Βιβλιογραφία</i>	221

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό αναμφίβολα δεν είναι γραμματική της α.ε. γλώσσας ούτε στοχεύει στην αντικατάσταση της σχολικής γραμματικής. Πάνω απ' όλα είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τον διδάσκοντα και τον διδασκόμενο. Περιλαμβάνει:

- Τα βασικά στοιχεία του φθογγολογικού και του τυπολογικού
- Ασκήσεις – απαντήσεις
- Πίνακες
- Υποδείγματα κλίσης ρημάτων όλων των συζυγιών, φωνών και χρόνων
- Αναγνώριση γραμματικών τύπων
- Χρόνους εύχρηστων ρημάτων (ομαλών – ανώμαλων).

Ειδικότερα, εξαιτίας της φιλοσοφίας από την οποία διαπνέεται το έργο, παρουσιάζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά:

- Το τυπολογικό λειτουργεί και **ως θεωρία και ως άσκηση**. Σε κάθε κατηγορία υπάρχουν οι αναγκαίες παρατηρήσεις ή σημειώσεις οι οποίες δίνουν απαντήσεις σε πάμπολλα ερωτήματα. Σε ορισμένες περιπτώσεις δίνονται περισσότεροι τύποι, γιατί δεν ανευρίσκονται εύκολα σε γραμματικές.
- Υπάρχουν **πίνακες** που περιλαμβάνουν τους πιο εύχρηστους ρηματικούς τύπους της αττικής διαλέκτου.
- Αναγνωρίζονται πολλοί γραμματικοί τύποι που διαφοροποιούνται μόνο στον τόνο ή στο πνεύμα ή στην υπογεγραμμένη (π.χ. *τοῡ - του, ν̄ν - νίν, ...*).
- Το βοήθημα ως έναν βαθμό ακολουθεί τη σχολική γραμματική και γι' αυτό γίνονται παραπομπές στις αντίστοιχες παραγράφους.

Ευελπιστώ πως θα καταστεί ένα πολύτιμο εργαλείο για τη μελέτη και διδασχή της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Γιάννης Παπανικολάου

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

α' : πρώτος	θηλ. : θηλυκό
Αιολ. : Αιολικός	Ιων. : Ιωνικός
αιτιατ. : αιτιατική	κλητ. : κλητική
αμτβ. : αμετάβατο	μέλλ. : μέλλοντας
αόρ. : αόριστος	μτβ. : μεταβατικό
αποθ. : αποθετικό	μτγ. : μεταγενέστερος
απόλ. : απόλυτη	μτχ. : μετοχή
απρμφ. : απαρέμφατο	ΜΦ : Μέση Φωνή
απρόσ. : απρόσωπο	ν.ε. : νεοελληνική
αρσ. : αρσενικό	ομηρ. : ομηρικός
αρχ. : αρχαιότερος	ονομ. : ονομαστική
β' : δεύτερος	οριστ. : οριστική
βλ. : βλέπε	ουδ. : ουδέτερο
γ' : τρίτος	παθ. : παθητικός
ΓΑΕ : <i>Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής</i>	ΠΦ : παθητική φωνή
(Μιχ. Οικονόμου, ΓΑΕ,	§ : παράγραφος
Θεσσαλονίκη, 1974)	πληθ. : πληθυντικός
γεν. : γενική	ποιητ. : ποιητικός
δοτ. : δοτική	πρκ. : παρακείμενος
Δωρ. : Δωρικός	πρτ. : παρατατικός
ενεργ. : ενεργητική	προστ. : προστακτική
ενεστ. : ενεστώτας	ρ. : ρίζα
ενικ. : ενικός	συντ. μέλλ. : συντελεσμένος μέλλοντας
ευκτ. : ευκτική	τ. μέλλ. : τετελεσμένος μέλλοντας
ΕΦ : ενεργητική φωνή	υπερσ. : υπερσυντέλικος
θ. : θέμα	υποτ. : υποτακτική

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

.....

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1. Φθόγγοι και γράμματα

- **φθόγγος:** ο ξεχωριστός ήχος ή φωνή που ακούγεται, όταν μιλάμε (τα = τ-α).
- **γράμματα:** τα 24 σύμβολα με τα οποία παριστάνονται οι φθόγγοι και αποτελούν το **ελληνικό αλφάβητο**.

■ Διαίρεση φθόγγων - γραμμάτων

Οι φθόγγοι διαιρούνται σε φωνήεντα και σύμφωνα και παριστάνονται με γράμματα (μικρά ή κεφαλαία):

- **φωνήεντα (7):** α, ε, η, ι, υ, ο, ω / Α, Ε, Η, Ι, Υ, Ο, Ω
- **σύμφωνα (17):** β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ (-ς), τ, φ, χ, ψ / Β, Γ, Δ, Ζ, Θ, Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Π, Ρ, Σ, Τ, Φ, Χ, Ψ

► ΦΩΝΗΕΝΤΑ

- βραχύχρονα: ε, ο
- μακρόχρονα: η, ω
- δίχρονα: α, ι, υ (άλλοτε βραχύχρονα, άλλοτε μακρόχρονα)

► ΣΥΜΦΩΝΑ

1. Αφωνα

	Ουρανικά	Χειλικά	Οδοντικά
ψιλόπνοα (ψιλιά)	κ	π	τ
μέσα	γ	β	δ
δασύπνοα (δασέα)	χ	φ	θ

2. Ημίφωνα (φθόγγοι ανάμεσα σε φωνήεντα και σύμφωνα)

υγρά	λ, ρ
ένρινα	μ, ν (και το γ πριν από κ, γ, χ, ξ)
συριστικό	σ ή -ς (τελικό)
παλαιότερα ημίφωνα	F (δίγαμμα = βαῦ) (> θ. <i>Fιδ-</i> > <i>ε-Fιδ-ον</i> > <i>εἶδον</i>) j (= γιοτ) (πρβ. ν.ε. <i>γιαγιά</i>)

3. Διπλά

ξ, ξ, ψ [κόρακ-ς = κόραξ, ἔποπ-ς = ἔποψ (πουλί), κομίδ-ς = κομίζω, ...]

► ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ

Δίφθογοι είναι δύο αλληπάλληλα φωνήεντα που συμμορφώνονται στον χρόνο της μιας συλλαβής και είναι:

- **κύριοι (8):** αι, ει, οι, υι – αυ, ευ, ηυ, ου
- **καταχρηστικοί (3):** α, η, φ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ (για τους δίφθογγους)

- Το πρώτο φωνήεν λέγεται **προτακτικό**, το δεύτερο (**ι, υ**) **υποτακτικό**.
- Το υποτακτικό **ι** των καταχρηστικών δίφθογγων γράφεται κάτω από τα προτακτικά **α, η, ω** και λέγεται **υπογεγραμμένο γιώτα ή υπογεγραμμένη** (*τῶ θεῶ*). Στα κεφαλαία γράμματα το **ι** γράφεται στα δεξιά των προτακτικών και λέγεται **προσγεγραμμένο γιώτα** (*ΤΩι ΘΕΩι = τῶ θεῶ*, ὤμην = ὤμην).
- Οι δίφθογοι γενικά είναι **μακρόχρονοι**.
- Οι δίφθογοι **οι** και **αι** είναι **βραχύχρονοι** στο τέλος ασυναίρετης κλιτής λέξης (*οἱ στρατιῶται, αἱ νῆσοι, ...*).
- Οι δίφθογοι **οι** και **αι** είναι **μακρόχρονοι** στην ευκτική και στο τέλος επιρρημάτων και επιφωνημάτων (*κελεύοι, οἴκοι, εὐοῖ, ...*).

2. Λέξεις – συλλαβές – τόνοι

■ Λέξεις

- **λέξη:** φθόγγος ή σύνολο φθόγγων που εκφέρονται μαζί και εκφράζουν μία έννοια (*γ-ρ-ά-φ-ω:* πέντε φθόγγοι, *ά-ν-ή-ρ:* τέσσερις φθόγγοι κ.ο.κ.).

■ Συλλαβές

- **συλλαβή:** τμήμα της λέξης που αποτελείται από ένα ή περισσότερα σύμφωνα μαζί με ένα φωνήεν ή δίφθογγο (*γρ-ά-φω, λέ-γω, δῶ-ρον, ἐ-πι-τί-θε-μαι, στρα-τός*).
- Η συλλαβή μπορεί να αποτελείται από ένα μόνο φωνήεν ή δίφθογγο (*μή, εἶ, ἀ-εῖ*).

ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

μονοσύλλαβη δισύλλαβη τρिसύλλαβη πολυσύλλαβη	λέξη με μία συλλαβή λέξη με δύο συλλαβές λέξη με τρεις συλλαβές λέξη με περισσότερες συλλαβές	<i>παῖς, νοῦς, φῶς</i> <i>ἄ-γω, γυ-νή, ὀ-δός</i> <i>στρα-τη-γός, οἰ-κί-α</i> <i>δι-και-ο-σύ-νη</i>
λήγουσα παραλήγουσα προπαραλήγουσα αρχική	η τελευταία συλλαβή μιας λέξης η προτελευταία συλλαβή μιας λέξης η τρίτη συλλαβή από το τέλος η πρώτη συλλαβή μιας λέξης	<i>στρα-τι-ώ-της</i> <i>το-ξό-της</i> <i>κα-τη-γο-ρῶ</i> <i>προ-τί-θε-μαι, δί-κη</i>
φύσει μακρόχρονη ή μακρόχρονη θέσει μακρόχρονη βραχύχρονη	συλλαβή με μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο συλλαβή με βραχύχρονο φωνήεν, αλλά ακολουθούν δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή διπλό (ζ, ξ, ψ) συλλαβή με βραχύχρονο φωνήεν και ακολουθεί άλλο φωνήεν ή απλό σύμφωνο ή τίποτε	<i>κῶ-μη, χῶ-ρα, πει-νῶ</i> <i>μορ-φή, τό-ξον</i> <i>φέ-ρε, νέ-ος, νό-μος</i>

■ Τόνοι

Είναι τρεις: η **οξεία** (´), η **περισπωμένη** (˘) και η **βαρεία** (ˊ).

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΤΟΝΟ (ΓΑΕ § 37)

οξύτονη	οξεία στη λήγουσα	<i>ἀνήρ, ποιητής</i>
παροξύτονη	οξεία στην παραλήγουσα	<i>πολίτης, τάξις</i>
προπαροξύτονη	οξεία στην προπαραλήγουσα	<i>τέμενος, ἔνδοξος</i>
περισπώμενη	περισπωμένη στη λήγουσα	<i>νικῶ, ποιῶ</i>
προπερισπώμενη	περισπωμένη στην παραλήγουσα	<i>πρᾶγμα, δῶρον</i>
βαρύτονη	δεν τονίζεται στη λήγουσα (είναι παροξύτονη ή προπαροξύτονη)	<i>γράφω, ἔρχομαι, δίδωμι, πάροδος</i>

3. Συλλαβισμός (ΓΑΕ § 34)

- Το χώρισμα μιας λέξης σε συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

- Ένα ή περισσότερα σύμφωνα στην αρχή μιας λέξης συλλαβίζονται με το φωνήεν ή τον δίφθογγο που ακολουθεί (*στρα-τεί-α, πο-λί-της, μοϊ-ρα*).
- Ένα ή περισσότερα σύμφωνα στο τέλος μιας λέξης συλλαβίζονται με το φωνήεν ή τον δίφθογγο που προηγείται (*βα-σι-λεύς, σάλ-πιξ, πό-λις*).
- Ένα μόνο σύμφωνο ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζεται με το επόμενο φωνήεν (ή δίφθογγο) (*βού-λο-μαι, δι-και-ο-σύ-νη*).
- Δύο σύμφωνα* ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζονται με το επόμενο φωνήεν (ή δίφθογγο), αν αρχίζει από αυτά λέξη αρχαία ελληνική [*ἀ-φι-κνοῦ-μαι (κνήμη), ἐ-πί-στα-μαι (στόλος), ἄ-δη-τος (δμῶς = δούλος)*].
 - Αν δεν αρχίζει από αυτά λέξη αρχαία ελληνική, χωρίζονται (*ἔρ-γον, ἐλ-πίς, λυ-θέν-τος*).
 - Τα όμοια σύμφωνα πάντα χωρίζονται (*ἀγ-γέλ-λα, θά-λατ-τα, ἐρ-ρή-θην*).
- Τρία σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζονται με το επόμενο φωνήεν (ή δίφθογγο), αν και από τα τρία αυτά σύμφωνα ή μόνο από τα δύο πρώτα αρχίζει λέξη αρχαία ελληνική [*πε-ρι-στρο-φή (στρατός), ἐ-χθρός (χθών = γη), ἰ-σθμός (σθένος)*].
 - Αν δεν αρχίζει από αυτά λέξη αρχαία ελληνική, χωρίζονται και το πρώτο από αυτά συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν (ή τον δίφθογγο) (*ἄν-θρω-πος, ἄν-δρός, ἄρ-κτος = αρκούδα*).
- Οι σύνθετες λέξεις χωρίζονται στα συνθετικά τους μέρη, αν κατά τη σύνθεση δεν έχει αποβληθεί το τελικό φωνήεν του θέματος του α' συνθετικού (*προ-βαί-νω, προσ-έρ-χο-μαι, κα-κό-νους, δυσ-τυ-χής*).
 - Αν κατά τη σύνθεση το τελικό φωνήεν του θέματος του α' συνθετικού έχει αποβληθεί, συλλαβίζονται όπως οι απλές λέξεις [*πα-ρέρ-χο-μαι (παρά + ἔρχομαι), πά-ρο-δος (παρά + ὁδός), κα-θε-στώς (κατά + ἐστώς), ἵπ-παρ-χος (ἵππος + ἄρχω)*].
- Λέξεις που προέρχονται από συναίρεση χωρίζονται κανονικά [*ἔκ-πλους (< ἔκ-πλο-ος), τι-μῶ-ην (< τι-μα-οί-ην), ποιείτε (< ποι-έ-ε-τε), πρού-βην (< προ-έ-βην)*].
 - Λέξεις που προέρχονται από κράση, χωρίζονται κανονικά [*προῦρ-γου (πρό + ἔργου), τοῦ-λά-χι-στον (< τό ἐλάχιστον)*].

* Στην αρχαία ελληνική τα συμπλέγματα **γμ** ή **χμ**, **θμ**, **τν**, **φν** δε χωρίζονται κατά τον συλλαβισμό, γιατί αντιστοιχούν προς τα συμπλέγματα **κμ**, **τμ**, **θν**, **πν**, από τα οποία αρχίζουν ελληνικές λέξεις: *πρά-γμα, δρα-χμή* (κμητός = κατεργασμένος), *στα-θμός* (τιμημα), *φά-τνη* (θηητός), *δά-φνη* (πνέω).

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

■ Συλλαβισμός

Να χωριστούν οι παρακάτω λέξεις σε συλλαβές.

Λέξεις	Συλλαβές
ονομάζεται	
αλήθεια	
ἔμφρων (= συνετός) (έν + φρήν)	
δέχονται	
ἐξάγγελος	
προύχοντες (πρό + ἔχοντες)	
διατάσσω	
θεσμοθέτης	
ἐξανδραποδίζομαι	
προσέχω (πρός + ἔχω)	
παρέχω (παρά + ἔχω)	
εὐέλπιδες	
καθίσταμαι (κατά + ἵσταμαι)	
καταβάλλω	
φίλιππος	
ἐπιτιμῶσι (< ἐπι-τιμά-ουσι)	
βασιλεύς	
Κόρινθος	
ἔγκλημα (= κατηγορία) (< έν + καλῶ)	
ὅτιδήποτε	
ἀλλήλους	
ὁποῖος	
δυστύχημα	
ἀπεχθάνομαι	
θυγατρός	
ὅμοιος	
ἀκοντισταί	
ἠντινοῦν (ἦν-τινα + οὔν)	
ναύαρχος	
ἐκστρατεύω	
ἀρμοστής	
ἡμισφαίριον	
οὔστινας	
ἐπίορκος	
προκατειλημμένος	
Τα συμπλέγματα γμ/χμ, θμ, τν, φν	
δαφνηφόρος	
αὐχμός (= ξηρασία)	
πότνια (= σεβαστή, βασίλισσα)	
ἀριθμός	
αἶνιγμα	

4. Τονισμός

■ Κανόνες τονισμού (ΓΑΕ § 38-39)

► ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

- Καμιά πολυσύλλαβη λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα (*φι-λάν-θρω-πος, δι-και-ό-τε-ρος*).
- Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται (*ό άνθρωπος, του ανθρώπου*).
Εξαιρούνται: τα αττικόκλιτα (*ό πρόνεως – § 102, ό αξιόχρεως – § 166*), η γεν. πληθ. ουσ. σε *-ις, -υς* (*πόλεων – § 112,2*).
- Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία (´) (*πειθομαι, άδικος*).
Εξαιρέση: η αντωνυμία *όστις: οὔτινος, ὄντινων, ...*
- Η βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία (*δυνατός, νέος*).
- Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία, αν η λήγουσα είναι μακρόχρονη (*μακρά*) (*ή μήτηρ, τής μουσης, ό στρατιώτης*).
- Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, αν η λήγουσα είναι βραχύχρονη [*(ῶ) μήτερ, αί κῶμαι*].

► ΕΙΔΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

- Η ασυναίρετη ονομαστική, αιτιατική και κλητική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει οξεία (*ό κριτής, τόν κριτήν, ὃ κριτά, οί κριταί, ...*).
Εξαιρούνται:
 - τα μονοσύλλαβα: *ό βοῦς* (= βόδι), *ή δρυς* (= βαλανιδιά), *ή γλαῦξ* (= κουκουβάγια), *ή γραῦς* (= γριά), *τό οὔς* (= αυτί), *τό πῦρ, ό κίς* (= σκουλήκι)
 - η αιτιατ. πληθ. ονομάτων σε *-ύς (-ύος)* (*τούς ίχθύς*)
 - η κλητική ενικού ονομάτων σε *-εύς (ῶ βασιλεῦ)*.
- Η μακροκατάληκτη γενική και δοτική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη (*του κριτου, τῶ κριτή, τῶν κριτῶν, τοῖς κριταῖς*).
Εξαιρούνται τα αττικόκλιτα (*ό λεώς – § 102,2*).
- Στα πτωτικά, όπου τονίζεται η ονομαστική του ενικού, εκεί τονίζονται και οι άλλες πτώσεις ενικού και πληθυντικού, εκτός αν η λήγουσα είναι μακρά [*ό λέων, του λέοντος, οί λέοντες (αλλά τῶν λεόντων)*].
Εξαιρούνται:
 - η γενική πληθυντικού των πρωτόκλιτων (§ 88,3)
 - τα μονοσύλλαβα ονόματα της γ´ κλίσης (§ 145)
 - η κλητική ορισμένων πτωτικών (*ῶ Σώκρατες – § 133, ὃ εὔδαμον – § 178, ...*).
- Η λήγουσα που προέρχεται από συναίρεση, όταν τονίζεται, παίρνει κανονικά περισπωμένη (*νικάω - νικῶ, πλέεις - πλείς*). Παίρνει οξεία, αν πριν από τη συναίρεση είχε οξεία η δεύτερη από τις συλλαβές που συναιρούνται (*έσταώς - έστῶς*).
- Στις σύνθετες λέξεις ο τόνος κανονικά ανεβαίνει ως την τελευταία συλλαβή του α´ συνθετικού, αν η λήγουσα είναι βραχύχρονη [*ιδέ - κάτιδε (αλλά κατιδέτω)*].

■ Σημειώσεις για τον τονισμό

1. Λέξεις που συνενώνονται με εγγλιτικές λέξεις κρατούν τον αρχικό τόνο (*οὔτε, ἦδε, εἶτε, καίτοι, ὥσπερ, εἶθε, οἴμοι, ...*).
2. Λέξεις που συνενώνονται με προσφύματα κρατούν σταθερά τον τόνο στο πρόσφυμα (*ὄστις-οὔν, οὔτι-νος-οὔν, οὔτος-ί, οὔτως-ί, ὄστις-δήποτε, ...*).
3. Το **οι** και το **αι** είναι μακρά στο τέλος ασυναίρετης λέξης στην ευκτική των ρημάτων (*κελεύοι, κελεύσαι*) και στο τέλος επιρρημάτων και επιφωνημάτων (*οἴκοι, παπαῖ*).
4. Οι μονοσύλλαβοι ρηματικοί τύποι με μακρό φωνήεν παίρνουν περισπωμένη (*εἶ, ᾶ, γνῶ, ...*). Εξαιρείται το **χρή** και το **φής** (*φής*).
5. Τα επιρρήματα σε **-ως**, όταν τονίζονται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη (*κακῶς, ...*).
6. **Συναίρεση:** Συγχώνευση μέσα στην ίδια λέξη (απλή ή σύνθετη). Η συλλαβή που προέρχεται από συναίρεση κανονικά τονίζεται, αν πριν από τη συναίρεση τονιζόταν η μία από τις δύο συλλαβές (*μνάα > μνά, ποιέω > ποιῶ, δέει > δεῖ, ...*).
Εξαιρούνται:
 - ουσιαστικά συνηρημένα σε **-ους** (ὁ ἔκπλους, τοῦ ἐκπλόου = **τοῦ ἔκπλου**) (§ 99, 100,2)
 - επίθετα συνηρημένα σε **-ους, -ουν** (ὁ εὔνου, τοῦ εὔνοου = **τοῦ εὔνου**) (§ 162β)
 - επίθετα σιγμόληκτα σε **-ης, -ης, -ες** (θ. πληρεσ-, τῶν πληρέσ-ων, τῶν πληρέων, **τῶν πλήρων**) (§ 181, 183,2).
7. **Κράση:** Η συλλαβή που προέρχεται από **κράση** κανονικά τονίζεται, αν πριν από την κράση τονιζόταν η μία από τις δύο συλλαβές που παθαίνουν κράση (*τό ἔργον = τοῦργον, πρό ἔργον = προῦργον* – αλλά: *τό ἐναντίον = τούναντίον*) (§ 55-56). Στην κράση οι δύο λέξεις λειτουργούν αυτοτελώς (ξεχωριστά).
8. **Ἐκθλιψη:** Στην **ἐκθλιψη** ο τόνος του φωνήεντος που παθαίνει ἐκθλιψη:
 - στις ἀκλιτες λέξεις χάνεται μαζί με το φωνήεν που εκθλίβεται (*ὑπό ἡμῶν = ὑφ' ἡμῶν*)
 - στις κλιτές λέξεις και στο αριθμητικό **ἑπτὰ** ανεβαίνει στην προηγούμενη συλλαβή ως οξεία (*φημί ἐγώ = φήμ' ἐγώ, ἑπτὰ ἦσαν = ἑπτ' ἦσαν*) (§ 58).
9. Οι **ἀτονες λέξεις** (ή **προκλιτικές** ή **προκλιτικά**) (§ 40) είναι δέκα μονοσύλλαβες λέξεις της αρχαίας ελληνικής:
 - τα άρθρα **ὁ, ἡ, οἱ, αἱ**
 - οι προθέσεις **εἰς** (ή **ἐς**), **ἐν, ἐκ** (ή **ἐξ**)
 - τα μόρια **εἰ** (Δωρ. **αἰ**), **ὡς, οὐ** (ή **οὐκ** ή **οὐχ**)**ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:**
 - Οι προθέσεις και τα μόρια μπορούν να πάρουν τον τόνο των εγγλιτικών: *εἶ τις*.
 - Το **οὐ** παίρνει τόνο (οξεία), αν ακολουθεί σημείο στίξης: *πότερ' ἡμῖν συμφέροντ' ἢ οὐ, γέγραφ' εὐθύς*. Το **οὐκ** δεν παίρνει τόνο, όταν ακολουθούν οι τύποι **εἰμί** ή **ἔστιν** (*οὐκ ἔστιν, οὐκ εἰμί τοιοῦτος*).
 - Το **ὡς** τονίζεται, όταν έχει τη σημασία του *οὕτως* (= έτσι) ή μπαίνει μετά τη λέξη (*καὶ ὡς = και έτσι, θεὸς ὡς = ως θεός*).
10. Οι **εγγλιτικές λέξεις** (ή **εγγλιτικά**) (§ 41-43): Ο τόνος των εγγλιτικών είτε χάνεται είτε ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης ως οξεία είτε διατηρείται (δες εγγλιτικές λέξεις).

■ Οι εγκλιτικές λέξεις (ή εγκλιτικά) (§ 41-43)

- Μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες λέξεις που συμπεριφέρονται με την προηγούμενη.

Εγκλιτικές λέξεις της αρχαίας είναι:

- Οι τύποι προσωπικών αντωνυμιών **μοῦ, μοί, μέ – σου, σοί, σέ – οὔ, οἶ, ἔ** (και όλοι οι διαλεκτικοί τύποι – π.χ. *μίν, νίν, σφέ, ...*).
- Όλοι οι τύποι της αόριστης αντωνυμίας **τίς** πλην του τύπου **ἄττα** = μερικά.
- Όλοι οι **δισύλλαβοι** τύποι της οριστικής ενεστώτα των **εἰμί** και **φημί**.
- Τα επιρρήματα **πού, ποί, ποθέν, ποθί – πώ/πώς, πή (πή) – ποτέ**.
- Τα μόρια **γέ** (= βέβαια), **τέ, τοί** (= βέβαια), **πέρ** (= ακριβώς), **πώ** (= ακόμη), **νύν** (= λοιπόν).
- Τα προσφύματα **-δε** (πρβ. *ὄδε*), **-θε** (πρβ. *εἶθε*).
- Το ποιητικό **κεν** ή **κε** (= *ἄν*).
- ...

► **Ο ΤΟΝΟΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΙΤΙΚΩΝ:**

1. **Χάνεται** (αποβάλλεται)

- σε όλα τα εγκλιτικά (μονοσύλλαβα - δισύλλαβα), αν η προηγούμενη συλλαβή είναι οξύτονη ή περισπώμενη (*θεός τις, θεοί τινες, καλῶ σε, καλῶ τινα*)
- μόνο στα μονοσύλλαβα εγκλιτικά, αν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη (*λέγει τι*).

2. **Μεταφέρεται στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης** (ως οξεία), όταν η προηγούμενη λέξη είναι:

- προπαροξύτονη (*ἄνθρωπός τις, κήρυκές τινες*)
- προπερισπώμενη (*δῶρόν τι, δῶρά τινα*)
- άτονη (*εἶ τις βούλεται*)
- εγκλιτική (*εἶ τίς φησί μοι ταῦτα*).

3. **Διατηρείται** (δε γίνεται έγκλιση τόνου):

- όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη και το εγκλιτικό δισύλλαβο (*φίλοι εἰσίν, λόγοι τινές*)
- όταν η προηγούμενη λέξη έχει πάθει έκθλιψη (*πολλοί δ' εἰσίν ἀγαθοί*)
- όταν πριν από το εγκλιτικό υπάρχει στίξη (*Ὅμηρος, φασί, τυφλός ἦν*)
- όταν υπάρχει έμφαση ή αντιδιαστολή (*οὐκ εἰμί τῶν ἀδυνάτων, ὑπό σου, ...*).

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

■ Τονισμός

Να τονίσετε τις λέξεις.

Ουσιαστικά	
α΄ κλίση	ὦ στρατιωτα (§ 89), τούς στρατιωτας, τάς μουσας, τάς μοιρας (§ 88,2) ή μουσα (§ 90,1), ή μοιρα, ή ευνοια (§ 90, σημ. 1), τήν μοιραν (§ 90,3) ή χωρα (§ 90,2), τήν χωραν (§ 90,3) ὁ Ἑρμης, ή Ἄθηνα, αἱ μναι (§ 39,4)
β΄ κλίση	τοῦ ἀνθρωπου (§ 38,2), τῆ ὁδω (§ 39,2), τά δωρα (§ 97, β) ὁ νους (§ 39,4), ὁ ἀποπλους, τούς εκπλους (= ἐκπλόους) (§ 100,2) ὁ λεως, ή εως, ὁ προνεως (= πρόναος) (§ 102,2)
γ΄ κλίση	τούς ηρωας, τούς Τρωας, τόν ἀγωνα, τούς ἀγωνας, τήν γνωσιν (§ 143) τήν δρυν, τούς ἰχθυσ (§ 110,3), τόν Πειραια (§ 117), τήν πειθω (§ 119,2) τοῖς ὀδουσι (= ὀδοντ-σι) (§ 122δ), τοῖς ἱμασι (= ἱμαντ-σι) (§ 122δ), τῷ χειμωνι (§ 126α) τοῦ ὠτος, τοῦ παιδος, τῶν ωτων, τῶν παιδων (§ 145) ὦ ῥητορ, ὦ Ἀγαμεμνον (§ 128,2, σημ.) τοῖς πατρασι, ταῖς θυγατρασι (§ 131,2), ὦ θυγατερ, ὦ πατερ (§ 131,1) τήν αἰδω (§ 135), τῶν τεμενων (§ 136), τῶν ὀρεων/ὀρων (§ 137, σημ.)
Επίθετα	
	οἱ ευπλοι (= εὐπλοοι) (§ 165,2), ὁ εμπλεως (= πλήρης) (§ 102, σημ.) ή ταχεια (§ 170,5), τά ήμιση, ὦ ημισυ (§ 170,1), τήν ακουσαν (§ 174) τό μεγαλοφρον, ὦ αἰδημον (= ντροπαλό), ὦ ευδαιμον (§ 179,3) τά ὑγια/ύγιη (§ 182, σημ.), τό αυθαδες, τό εὐωδες (§ 183,1) τῶν συνηθων, τῶν εὐωδων (§ 183,2, σημ.)
Αντωνυμίες	
	ἐμουγε, εμοιγε (§ 222, σημ. 2), ἀλληλας, ἀλληλα (§ 233) οὐδεμια (§ 239), ηπερ, ουσπερ, ουτινος (§ 241β, σημ.) ήντινουν, ὀστισδηποτε (αοριστολογικές)
Ρήματα	
	παρεστε, παρειναι (§ 275, σημ. 3), ἐξεσται, συνοιδα, συνισθι (§ 351,7, σημ.) απιθι, απιμεν, ἀπιεναι (§ 351,2, σημ. 2), ἀποφημι, συμφατω (§ 351,4, σημ. 2) πεισαι (απρμφ. αορ.), πεισαι (ευκτ. αορ. ΕΦ) (§ 26), λυσαι (προστ. αορ. ΜΦ) πεπραχθε, πεπραχθαι [α], γεγραψο, γεγραφθαι (§ 299) ἴδε, καπιδε, σχες, προσσχες (§ 312,2), συμβαλειν (§ 312,1) συγγενεσθαι (§ 313,1), λαβου, αντιλαβου, σχου, παρασχου (§ 313,2) αφες, καταθου, ἐκθου, προδου (§ 345,1) καταθεσθε, ἀναστηθι (§ 345,1) ἀφισταναι, προδους, συνιεναι (§ 345,2)

5. Φθογγικά πάθη

■ Πάθη φωνηέντων – διφθόγγων (ΓΑΕ § 52-62)

- **Συναίρεση** (§ 53-54): συγχώνευση μέσα στην ίδια λέξη δύο στη σειρά φωνηέντων ή φωνήεντος και διφθόγγου σε μακρόχρονο φωνήεν ή διφθόγγο:
μνάα = μνά, πλέεις = πλεῖς, νικάοι = νικῶ, νικάεν = νικᾶν, σεαυτόν = σαυτόν, έαυτοῦ = αὔτοῦ, προέβην = προύβην, προέχων = προύχων.
- **Κράση** (§ 55-56): συγχώνευση του τελικού φωνήεντος ή διφθόγγου μιας λέξης με το αρχικό φωνήεν ή διφθόγγο της επόμενης:
τό έναντίον = τούναντίον, και άγαθός = κάγαθός, τό έλάχιστον = τουλάχιστον, πρό έργου = προῦργου (έστί).
- **Έκθλιψη – έκθλιψη στη σύνθεση** (§ 57-59): αποβολή του τελικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης μπροστά από το αρχικό φωνήεν ή διφθόγγο της επόμενης:
υπό ήμῶν = ύφ' ήμῶν, επί αὔτοῦ = έπ' αὔτοῦ, ότε οὔν = ότ' οὔν, ότε άν = όταν, άπό + έχω = άπέχω.
- **Αφαίρεση** (§ 60,1): αποβολή του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης, όταν η προηγούμενη λήγει σε μακρόχρονο φωνήεν/διφθόγγο:
αὔτη έκεινή = αὔτη 'κεινή (πρβ. ν.ε. πού 'σαι;).
- **Υφαίρεση** (§ 60,2): αποβολή μέσα στην ίδια λέξη ενός από τα δύο όμοια βραχύχρονα φωνήεντα ή του ι των διφθόγγων μπροστά από φωνήεν:
βοηθός = βοηθός, πλείονος = πλέονος, αἰεί = άεί.
- **Συγκοπή** (§ 62,1): αποβολή βραχύχρονου φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα:
πατέρ-ος = πατρ-ός, γι-γέν-ομαι = γί-γν-ομαι.
- **Ανάπτυξη** (§ 62,2): πρόσληψη φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα, για να διευκολυνθεί η προφορά:
(θ. πατρ-) = τοῖς πατρ-ά-σι, (θ. μητρ-) = ταῖς μητρ-ά-σι.
- **Μετάθεση** (§ 62,3): μετατόπιση βραχύχρονου φωνήεντος:
τήν Πνύκα = τήν Πύκνα (§ 150,14).
- **Αφομοίωση** (§ 62,4): βραχύ φωνήεν τρέπεται σε φωνήεν ίδιο με την προηγούμενη ή επόμενη συλλαβή:
άτερος = έτερος, Έρχομενός = Όρχομενός, όβελός = όβολός.
- **Αντιμεταχώρηση** (§ 62,5): το μακρό γίνεται βραχύ και το βραχύ γίνεται μακρό:
του βασιλῆος = του βασιλέως, τῆς νηός = τῆς νεώς (§ 150,11).
- **Ποιοτική μεταβολή ή τροπή** (§ 62,6): το βραχύ γίνεται βραχύ και το μακρό γίνεται μακρό:
λέγω = λόγος, σπεύδω = σπουδή.
- **Ποσοτική μεταβολή** (§ 62,7):
 - **βράχυνση ή συστολή**: (μακρό → βραχύ): *τίθημι = τίθεται, δίδωμι = δίδεται*
 - **έκταση**: (βραχύ → μακρό): *ποιέω = ποιήσω, έλπίζω = ήλπίζον*
 - **αναπληρωματική έκταση ή αντέκταση** (§ 64,6): το βραχύ γίνεται μακρό με αποβολή συμφώνου/συμφώνων): *τοῖς γράφοντ-σι = τοῖς γράφουσι, τοῖς λυθέντ-σι = τοῖς λυθείσι (ε>ει, ο>ου).*
- **Μετάπτωση** (§ 62, σημ.): αλλεπάλληλες παθήσεις φωνήεντος:
πατήρ → πατρός → πάτερ → πατρ-ά-σι, λείπω → λέλοιπα → έλιπον (αόρ. β').

■ Πάθη συμφώνων (ΓΑΕ § 63-71)

- Αποβολή (ΓΑΕ § 64)**
Σωκράτεσ-ος = Σωκράτεος = Σωκράτους → αποβολή **σ**, συναίρεση **ε + ο = ου** (§ 64,1)
έγένεσο = έγένεο = έγένου → αποβολή **σ**, συναίρεση **ε + ο = ου** (§ 64,1)
ό μέλαν-ς = ό μέλας [ᾱ] → αποβολή **ν** με αντέκταση (§ 64,4)
τοίς λιμέν-σι = τοίς λιμέσι → αποβολή **ν** χωρίς αντέκταση (§ 64,4)
ή πατριδ-ς = ή πατρίς (§ 64,5) → αποβολή οδοντικού μπροστά από **σ** ή **ς**
τοίς λυθέντ-σι = τοίς λυθεισι (ε > ει) → αποβολή **ντ** μπροστά από **σ** με αντέκταση
τοίς λύοντ-σι = τοίς λύουσι (ο > ου) → αποβολή **ντ** μπροστά από **σ** με αντέκταση (§ 64,6)
τό σῶματ- = τό σῶμα → αποβολή **τ** (τελικό) (§ 64,7)
- Ανάπτυξη (ΓΑΕ § 65)**
όρίπτω = ἔρριπτον, όητός = άπόρρητος → ανάπτυξη **ρ** (μετά από βραχύ) (§ 65,3)
- Μετάθεση του -j- (επένθεση) (ΓΑΕ § 66)**
ξηράνj-ω = ξηραίνω, ἄρj-ω = αίρω, μόρj-α = μοίρα → μετατόπιση του **-j-** πριν από το **ν** ή **ρ** (**α = αι, ο = οι**) (§ 66)
- Ένωση ή συγχώνευση (ΓΑΕ § 67)**
φύλακ-ς = φύλαξ → κ, γ, χ + σ = ξ (§ 67,1)
ἔγραφ-σα = ἔγραψα → π, β, φ + σ = ψ
τάγj-ω = τάσσω / τάττω → κ, γ, χ + j = σσ / ττ (§ 67,2α)
πλάθj-ω = πλάσσω → τ, θ + j = σσ / ττ
έλπιδj-ω = έλπίζω → δ + j = ζ (§ 67,2β)
άρπάγj-ω = άρπάζω → γ + j = ζ
πάντj-α = πάνσα = πᾶσα (ντ + j = σ)
λυθέντj-α = λυθένσα = λυθεισα } → συγχώνευση του **-j-** με το οδοντικό σε **σ**, αποβολή του **ν**, αντέκταση (ε > ει) (§ 67,2γ)
- Αφομοίωση (ΓΑΕ § 68)**
γεγραφ-μένος = γεγραμμένος → π, β, φ + μ = μμ (§ 68,1)
νέμ-ω (θ. νεμ-) = ἔνεμ-σα = ἔνεμμα = ἔνειμα → αφομοίωση > απλοποίηση > αντέκταση (αφομοίωση υγρού ή ένρινου με σ) (§ 68,2)
κεράσ-νυ-μι = κεράννυμι (= αναμειγνύω) → αφομοίωση (σ + ν = νν) (§ 68,3)
άγγέλj-ω = άγγέλλω → αφομοίωση (λ + j = λλ) (§ 68,4α)
(θ. κτεν-) = κτενj-ω = κτέννω = κτείνω,
(θ. σπερ-) = σπερj-ω = σπέρρω = σπείρω → αφομοίωση > απλοποίηση > αντέκταση (αφομοίωση ν ή ρ με -j-) (§ 68,4β)
ώξυν-μένος = ώξιμμένος → ν + μ = μμ, ν + λ = λλ, ν + ρ = ρρ (§ 68,5)
- Ανομοίωση (ΓΑΕ § 69)**
θύ-ω (θ. θυ-) = θέ-θυκα = τέθυκα → ανομοίωση με τροπή (§ 69,1α)
λύ-ω (θ. λυ-) = λύθη-θι = λύθητι → αντίστροφη ανομοίωση με τροπή
γίγνομαι = γίνομαι → ανομοίωση με αποβολή (§ 69,2α)
διδάσκαλος = δάσκαλος → συλλαβική ανομοίωση ή απλολογία (§ 69,2β)

• Τροπή (ΓΑΕ § 70)

γραφ-τός = γραπτός, γέγραφ-ται = γέγραπται	→ π, β, φ + τ = πτ (§ 70,1)
ταγ-τός = τακτός, όρυχ-τός = όρυκτός	→ κ, γ, χ + τ = κτ
διωκ-μός = διωγμός, ταραχ-μός = ταραγμός	→ κ, χ + μ = γμ (§ 70,2)
πιθ-τός = πιστός, ψεύδ-της = ψεύστης,	
χαριέτ-τερος = χαριέστερος	→ τ, δ, θ + τ = στ (§ 70,3)
πειθ-μα = πείσμα, έρειδ-μα = έρεισμα	→ τ, δ, θ + μ = σμ (§ 70,3)
(άθανατ-ος) άθανάτ-ιος = άθανάσιος	→ τ → σ (§ 70,4)
(θ. έκοντ-) έκόντ-ιος = έκόνσιος = έκούσιος	→ τροπή τ σε σ και αντέκταση (ο>ου)
συν-γράφω = συγγράφω	→ ν → γ – μπροστά από ουρανικό ή ξ (§ 70,5)
έν-ψυχος = έμψυχος	→ ν → μ – μπροστά από χειλικό ή ψ (§ 70,5)

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

■ Συναίρεση, κράση, έκθλιψη – σύνθεση

Να γράψετε τις παρακάτω λέξεις χωρίς συναίρεση, κράση ή έκθλιψη.

άλλην τιν' άρετήν		όταν	
άν		ούθ' ότι	
αύτου		ούμός	
δώρά ποτ' έλαβον		ούνεκα	
έγώδα		προύβην – προύβην*	
έγώμαι		προύργου	
έπάν		προύστησαν – προύστησαν*	
έπ' αύτου		προύχων – προύχων*	
έπειδάν		σαυτόν	
έπτ' ήσαν		τάλλα – τάλλα	
έφ' άρπαγήν		τάμά	
θάτερον		ταυτό	
κάγώ		τούναντίον	
καλός κάγαθός		τούνομα	
κάν		τούργον – τούργον	
κάν		ύφ' ήμών	
κάπειτα		φήμ' έγώ	
κάτα		χοί	
μεντάν		χώπως	
όπόταν		χώταν	
ός δ' άν		ώγαθέ	
ότ'			

* Στα σύνθετα ρήματα με την πρόθεση **πρό** το **-ο** της πρόθεσης με το **ε-** της συλλαβικής αύξησης ή του ρήματος **έχω** (σε οποιαδήποτε έγκλιση) συναίρεείται σε **ου** (*προεφασίζετο > προουφασίζετο*) (η συναίρεση γίνεται **μέσα** σε μια λέξη απλή ή σύνθετη). Η κράση είναι συναίρεση, αλλά ανάμεσα σε δύο λέξεις που λειτουργούν αυτοτελώς (*τούνομα > τό όνομα*). Η ύπαρξη δύο τύπων οφείλεται στο ότι άλλοι το θεωρούσαν κράση και άλλοι συναίρεση.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

.....

ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

Ουσιαστικά

(ΓΑΕ § 79-85)

Ορισμός: Ουσιαστικά λέγονται οι κλιτές λέξεις που δηλώνουν:

- πρόσωπο, ζώο ή πράγμα: *ο πατήρ, ο ίππος, η άσπις, τό τείχος*
- ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα: *η γραφή, η εύτυχία, η άρετή*

■ Διαίρεση – κατηγορίες ουσιαστικών

κατηγορίες	κριτήριο	παράδειγμα
1. α. συγκεκριμένα β. αφηρημένα	δηλώνουν πρόσωπο, ζώο ή πράγμα δηλώνουν ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα	<i>ο Σωκράτης, ο ελέφας, η ναύς</i> (= το πλοίο) <i>η άρετή, η άμιλλα</i>
2. α. κύρια β. προσηγορικά ή κοινά	δηλώνουν ένα ορισμένο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα και γράφονται με κεφαλαίο το αρχικό γράμμα δηλώνουν ένα σύνολο από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα του ίδιου είδους και γράφονται με μικρό το αρχικό γράμμα	<i>ο Πλάτων, η Κόρινθος, ο Βουκεφάλας</i> <i>η γυνή, τό φυτόν, ο ίππος, η πόλις</i>
3. α. αρσενικά (ό) β. θηλυκά (ή) γ. ουδέτερα (τό)	το γένος (ποιο άρθρο παίρνουν μπροστά τους)	<i>ο στρατιώτης, ο Όλυμπος, ο άγών</i> <i>η όδός, η νήσος</i> <i>τό σώμα, τό δώρον</i>
4. α. ενικού αριθμού β. δυϊκού αριθμού γ. πληθυντικού αριθμού	αριθμός των ουσιαστικών (1) αριθμός των ουσιαστικών (2) αριθμός των ουσιαστικών (3 ή περισσότερα)	<i>ο άήρ, η γή, η αιδώς</i> <i>τώ πόδε (= οί δύο πόδες), τώ όφθαλμώ (= οί δύο όφθαλμοί)</i> <i>οί στρατιώται, αί νήες (= τα πλοία)</i>
5. α. α΄ κλίσης (πρωτόκλιτα) β. β΄ κλίσης (δευτερόκλιτα) γ. γ΄ κλίσης (τριτόκλιτα)	ο τρόπος με τον οποίο σχηματίζονται οι πτώσεις	αρσενικά σε -ας, -ης θηλυκά σε -α, -η (ισοσύλλαβα) αρσεν. - θηλ. σε -ος ουδέτερα σε -ον (ισοσύλλαβα) αρσεν. - θηλ. - ουδέτ. (περιττοσύλλαβα)

1. Ουσιαστικά α΄ κλίσης

■ Γενικές παρατηρήσεις

1. Η πρώτη κλίση περιλαμβάνει ουσιαστικά αρσενικά και θηλυκά:
 - **ασυναίρετα** αρσενικά σε **-ας** : *ὁ τραυματίας, ὁ μανδύας*
-ης : *ὁ στρατιώτης, ὁ ποιητής*
 θηλυκά σε **-α** : *ἡ ἐνέργεια, ἡ μούσα, ἡ μοῖρα*
-η : *ἡ νίκη, ἡ τιμή*
 - **συνηρημένα** αρσενικά σε **-ῆς** : *ὁ Ἑρμῆς, ὁ Θαλῆς*
 θηλυκά σε **-ᾶ** : *ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ μνᾶ*
 θηλυκά σε **-ῆ** : *ἡ γῆ, ἡ συκῆ*
2. Είναι όλα ισοσύλλαβα.
3. Στη γενική πληθυντικού τονίζονται στη λήγουσα και παίρνουν περισπωμένη (**εξαίρεση**: *οἱ ἐτησίαι, τῶν ἐτησίων* = τα μελέμια).
4. Όλα τα ονόματα (αρσενικά και θηλυκά) που τονίζονται στη λήγουσα στη γενική και στη δοτική (ενικού και πληθυντικού) παίρνουν περισπωμένη: *τοῦ κριτοῦ, τῶ κριτῆ, τῶν κριτῶν, τοῖς κριταῖς – τῆς στρατιάς, τῆ στρατιᾶ, τῶν στρατιῶν, ταῖς στρατιαῖς* (ΓΑΕ § 39,2).
5. Τα συνηρημένα ονόματα (αρσενικά και θηλυκά) είναι περισπώμενα, δηλαδή τονίζονται στη λήγουσα, και παίρνουν περισπωμένη σε όλες τις πτώσεις και των δύο αριθμών: *ὁ Ἑρμῆς, οἱ Ἑρμαῖ – ἡ μνᾶ, αἱ μναῖ*.
6. Το **α** στην κατάληξη **-ας** (σε οποιαδήποτε πτώση) είναι μακρόχρονο: *τῆς χώρας, τὰς χώρας, τοὺς προφήτας, ὁ Αἰνείας*.
7. Το **-α** του δυϊκού είναι μακρόχρονο: *τῶ στρατιῶτα*.
8. Το **-α** της κλητικής ενικού των αρσενικών σε **-της** είναι βραχύχρονο: *ὦ στρατιῶτα, ὦ προφήτα*.

■ Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις των ουσιαστικών της α΄ κλίσης

	Ενικός					Πληθυντικός αρσεν. - θηλ.	Δυϊκός αρσεν. - θηλ.
	αρσενικό		θηλυκό				
ονομαστική	-ᾶς	-ης	-ᾶ	-ᾷ	-η	-αι	-ᾶ
γενική	-ου	-ου	-ᾶς	-ᾶς/-ης	-ης	-ων	-αιν
δοτική	-α	-η	-α	-α	-η	-αις	-αιν
αιτιατική	-αν	-ην	-ᾶν	-ᾷν	-ην	-ᾶς (< α-νς)	-ᾶ
κλητική	-ᾶ	-η/-ᾷ	-ᾶ	-ᾷ	-η	-αι	-ᾶ

■ Ειδικές παρατηρήσεις

► Θηλυκά σε -α

- Αν πριν από την κατάληξη **-α** υπάρχει σύμφωνο (εκτός από το **ρ**), το **α** λέγεται **μη καθαρό** και είναι κανονικά βραχύχρονο. Στη γενική και στη δοτική του ενικού τρέπεται σε **-η**: *ή μουσα, τής μουσης, τῆ μουση*.
- Αν πριν από την κατάληξη **-α** υπάρχει φωνήεν ή **ρ**, το **α** λέγεται **καθαρό** και είναι κανονικά μακρόχρονο σε όλες τις πτώσεις του ενικού: *ή στρατεία, τὴν στρατείαν – ή χώρα, τὴν χώραν*.
Εξαιρέση: Το καθαρό **-α** είναι βραχύχρονο:
 - στα προπαροξύτονα σε **-εια, -οια, -αia**: *εὐσέβεια, ὁμόνοια, Πλάταια, ...*
 - στα ακόλουθα δέκα δισύλλαβα: *γαῖα, γραῖα, μαῖα, μυῖα, μοῖρα, πείρα, πρῶρα, σπείρα, σφαῖρα, σφύρα*.
- Το **α** της κατάληξης στην αιτιατική και στην κλητική του ενικού είναι μακρόχρονο ή βραχύχρονο ανάλογα με το τι είναι στην ονομαστική: *ή μουσα, τὴν μουσαν, ᾧ μουσα* (βραχύ) – *ή παιδεία, τὴν παιδείαν, ᾧ παιδεία* (μακρό).

► Αρσενικά σε -ίτης, -ύτης, -άτης / -ίας, -ύας

- Τα ονόματα σε **-ίτης** (παρώνυμα – παράγονται από άλλα ουσιαστικά) και το ουσιαστικό *πρεσβύτες* έχουν το **-ι-** ή το **-υ-** αντίστοιχα μακρό (*πολίται, ὀπλίται, πρεσβῦται, ...*).
- Τα ελληνικά εθνικά ονόματα σε **-άτης** (παράγονται από άλλα ουσιαστικά) έχουν το **-α-** μακρό (*Σπαρτιᾶται, ...*).
- Τα ονόματα σε **-ίας, -ύας** έχουν το **-ι-** ή **-υ-** βραχύ (*τραυματαῖα, μανδύα, ...*).

► Αρσενικά σε -ης

Από τα πρωτόκλιτα αρσενικά σε **-ης** σχηματίζουν την κλητική του ενικού σε **-α** (βραχύ):

- τα εθνικά:** *ᾧ Πέρσα, ᾧ Σκύθα, ...*
- όσα λήγουν σε **-της**: *ᾧ στρατιῶτα, ᾧ ποιητά, ...*
- τα σύνθετα με β' συνθετικό ρήμα: **-άρχης, -μέτρης, -πώλης, -τριβης, -ώνης, ...**: (*ᾧ*) *γυμνασιάρχας, γεωμέτρα, σιτοπῶλα, παιδοτρίβα, τελῶνα, ...*

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το όνομα *δεσπότης* σχηματίζει την κλητική προπαροξύτονη: *ᾧ δέσποτα*.

► Αρσενικά σε -ας (κύρια ονόματα)

- Τα περισσότερα ονόματα της α' κλίσης σε **-ας** είναι κύρια.
- Όσα πριν από την κατάληξη **-ας** έχουν φωνήεν ή δίφθογγο, σχηματίζουν τη γενική του ενικού κανονικά σε **-ου** (*τοῦ Γοργίου, τοῦ Ἰππίου, ...*). Σπανιότατα εμφανίζουν και κατάληξη **-α** (*τοῦ Καλλίου, τοῦ Καλλία*).
- Όσα πριν από την κατάληξη **-ας** έχουν σύμφωνο σχηματίζουν τη γενική του ενικού κυρίως σε **-α** (*τοῦ Ἀννίβα, τοῦ Μίδα, τοῦ Σκόπα, τοῦ Πρατίνα, ...*) και λιγότερο σε **-ου** (*τοῦ Βρασίδου, τοῦ Δερκυλίδου, ...*).

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

■ Ουσιαστικά α΄ κλίσης

Να συμπληρωθούν οι παρακάτω πίνακες.

α. Αρσενικά σε **-ας** και **-ης** (ασυναίρετα)

Ενικός αριθμός				
ό	τραυματί- ας	ιδιώτ- ης	δεσπότη- ης	κριτ- ής
του				
τώ				
τόν				
(ὄ)				
Πληθυντικός αριθμός				
οί				
τών				
τοίς				
τούς				
(ὄ)				

β. Θηλυκά σε **-α (-ας)**, **-α (-ης)**, **-η (-ης)** (ασυναίρετα)

Ενικός αριθμός					
ή	ώφελει- α	μέλισσ- α	μοῖρ- α	ὔλ- η (ῦ)	ψυχ- ή
τῆς					
τῆ					
τήν					
(ῶ)					
Πληθυντικός αριθμός					
αῖ					
τών					
ταῖς					
τάς					
(ῶ)					

Να γράψετε την κλητική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών (§ 89).

ὁ στρατιώτης	(ὄ)
ὁ Πέρσης	(ὄ)
ὁ μηνυτής	(ὄ)
ὁ ἀθλητής	(ὄ)
ὁ Σκύθης	(ὄ)

ὁ Σπαρτιάτης	(ὄ)
ὁ ὀπλίτης	(ὄ)
ὁ παιδοτρίβης	(ὄ)
ὁ δεσμώτης	(ὄ)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: μερικά πρωτόκλιτα ουσιαστικά χρησιμοποιούνται και ως επίθετα: κλέπτης (θηλ. ἢ κλέπτis, -ιδος), πλεονέκτης, ὕβριστής, ... (ΓΑΕ § 176, σημ.).

Να συμπληρωθούν οι παρακάτω πίνακες:

α. Αρσενικά σε **-ῆς** (συνηρημένα) (§ 92-93) — *ὁ βορέας ἢ βορρᾶς*

Ενικός αριθμός			
ὁ	Ἑρμῆς (Ἑρμέας)	Θαλῆς	βορέας – βορρᾶς
τοῦ			
τῷ			
τόν			
(ῶ)			
Πληθυντικός αριθμός			
οἱ	Ἑρμαῖ (Ἑρμέαι)	—	—
τῶν			
τοῖς			
τούς			
(ῶ)			

β. Θηλυκά σε **-ᾶ, -ῆ** (συνηρημένα) (§ 92-93)

Ενικός αριθμός				
ἡ	μνά (μνάα)	Ναυσικά	γαλή (γαλέα = γάτα)	γῆ
τῆς				
τῇ				
τήν				
(ῶ)				
Πληθυντικός αριθμός				
αἱ	μναῖ (μνάαι)	—	γαλαῖ (γαλέαι)	(γαῖ)
τῶν				(γῶν)
ταῖς				—
τάς				(γᾶς)
(ῶ)				—

► **ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:**

- Τα πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά ἔχουν χαρακτήρα **ε** ἢ **α**, που συναίρεται με την κατάληξη.
- Μετά τη συναίρεση σχηματίζουν τις κατάληξεις των ασυναίρετων.
- Το **εα** στον ενικό γίνεται **η**, στον πληθυντικό **α** (*ὁ Θαλέας = Θαλής, ἡ σκῆα = σκῆη, τούς Ἑρμέας = Ἑρμαῖς, τὰς σκῆας = σκᾶς*).
- Μετά τη συναίρεση παίρνουν περισπωμένη (στη λήγουσα του ενικού και του πληθυντικού).

Να γράψετε τον τύπο που ζητείται για καθένα από τα ακόλουθα ουσιαστικά της α΄ κλίσης.

ιδιώτης	αιτ. - κλητ. ενικ.	
δεσπότης	κλητ. ενικ. - ονομ. πληθ.	
άκοντιστής	κλητ. ενικ. - αιτ. πληθ.	
πολίτης	ονομ. - γεν. πληθ.	
προφήτης	κλητ. ενικ. - αιτ. πληθ.	
Πέρσης	κλητ. ενικ. - αιτ. πληθ.	
βοήθεια	γεν. - δοτ. ενικ.	
γή	γεν. - δοτ. ενικ.	
Έρμης	γεν. - δοτ. ενικ.	
μάχαιρα	δοτ. ενικ. - αιτ. πληθ.	
ήττα	γεν. - αιτ. ενικ.	
δίκη	ονομ. - αιτ. πληθ.	
αλήθεια	αιτ. ενικ. - πληθ.	
εϋνοια	γεν. - αιτ. ενικ.	
στρατιά	γεν. ενικ. - δοτ. πληθ.	
βασίλισσα	γεν. - δοτ. ενικ.	
μούσα	γεν. - αιτ. ενικ.	
χώρα	γεν. - αιτ. ενικ.	
μοίρα	ονομ. - αιτ. πληθ.	
μνά	δοτ. ενικ. - ονομ. πληθ.	

Στο παρακάτω κείμενο να βρείτε όλα τα πρωτόκλιτα ουσιαστικά και να γράψετε τη δοτική και την κλητική του ενικού, καθώς και την αιτιατική του πληθυντικού.

*Καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν ἑκατέρων οἷ τε λιθοβόλοι καὶ σφενδονῆται καὶ τοξόται προ-
μάχοντο καὶ τροπὰς οἷας εἰκὸς ψιλοὺς ἀλλήλων ἐποίουν· ἔπειτα δὲ μάντις τε σφά-
για πρῶφρον τὰ νομιζόμενα καὶ σαλπικταὶ ξύνοδον ἐπώτρυνον τοῖς ὀπλίταις, οἱ δ' ἔχώρουν, ... (Θουκ. 6, 69, 2)*

ουσιαστικό	δοτική ενικού	κλητική ενικού	αιτιατική πληθ.

2. Ουσιαστικά β΄ κλίσης

■ Γενικές παρατηρήσεις

1. Η δεύτερη κλίση περιλαμβάνει ουσιαστικά αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα:
 - **ασυναίρετα** αρσενικά και θηλυκά σε **-ος** (ό βίος, ή όδος)
ουδέτερα σε **-ον** (τό στρατόπεδον)
 - **συνηρημένα** αρσενικά και θηλυκά σε **-ους/-ούς** (ό νοῦς, ή πρόχους)
 - **απτικόκλιτα** αρσενικά και θηλυκά σε **-ως** (ό λεώς = λαός, ή ἔως = αυγή)
ουδέτερα σε **-ων** (τό ἀνώγεων = το μέρος πάνω από τη γη).
2. Είναι όλα ισοσύλλαβα.
3. Όλα τα ονόματα (αρσενικά και θηλυκά) που τονίζονται στη λήγουσα στη γενική και στη δοτική (ενικού και πληθυντικού) παίρνουν περισπωμένη (ΓΑΕ § 39,2).

■ Ειδικές παρατηρήσεις

► Ασυναίρετα

- Τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν τις ίδιες καταλήξεις, αλλά διαφέρουν στο άρθρο (ό λιμός = πείνα, ή τάφος = το χαντάκι).
- Τα οξύτονα ονόματα (τονίζονται στη λήγουσα) στη γενική και στη δοτική (ενικού και πληθυντικού) παίρνουν περισπωμένη: *τοῦ ἀγροῦ, τῶ ἀγρῶ, τῶν ἀγρῶν, τοῖς ἀγροῖς*.
- Τα προπαροξύτονα κατεβάζουν τον τόνο, αν η λήγουσα είναι μακρά: *τοῦ κινδύνου, τῆς παρόδου, τῶν μυστηρίων*.
- Το **-α** των ουδετέρων είναι βραχύ (τά δῶρα).

► Συνηρημένα

- Τονίζονται στην ίδια συλλαβή στον ενικό και στον πληθυντικό (ό ἀπόπλους, ή πρόχους = λαγήνι, ό ρούς = το ρεύμα).
- Όσα τονίζονται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη (ό πλούς).

► Απτικόκλιτα

- Τονίζονται στην ίδια συλλαβή (στον ενικό και στον πληθυντικό) και διατηρούν τον ίδιο τόνο (ό λεώς = λαός, ό ταῶς = παγόνη, ή ἀπόκρεως, -ω).
- Έχουν σε όλες τις πτώσεις **-ω** ή **-φ**, όπου στις καταλήξεις των δευτερόκλιτων υπάρχει **-ι** (Π.χ. οἱ λαοί = οἱ λεῶ).
- Ἡ ἔως (Ιων. ή ήως § 135).

■ Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις των ουσιαστικών της β΄ κλίσης

	αρσενικό - θηλυκό			ουδέτερο		
	ενικός	πληθυντικός	δυϊκός	ενικός	πληθυντικός	δυϊκός
ονομαστική	-ος	-οι	-ω	-ον	-α (βραχύ)	-ω
γενική	-ου	-ων	-οιν	-ου	-ων	-οιν
δοτική	-φ	-οις/-οισι	-οιν	-φ	-οις/-οισι	-οιν
αιτιατική	-ον	-ους (< ο-νς)	-ω	-ον	-α	-ω
κλητική	-ε (-ος)	-οι	-ω	-ον	-α	-ω

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

■ Ουσιαστικά β΄ κλίσης

Να συμπληρωθούν οι παρακάτω πίνακες:

α. Αρσενικά και θηλυκά σε **-ος** (ασυναίρετα) (§ 94)

Ενικός αριθμός						
ό	λοιμ-ός*	μῦθ-ος	κίνδυν-ος	ή	νήσ-ος	τάφρ-ος*
τουῦ				τῆς		
τῶ				τῆ		
τόν				τήν		
(ῶ)				(ῶ)		
Πληθυντικός αριθμός						
οί				αί		
τῶν				τῶν		
τοῖς				ταῖς		
τούς				τάς		
(ῶ)				(ῶ)		

* ὁ λοιμός = αρρώστια· ἡ τάφρος = το χαντάκι

β. Ουδέτερα σε **-ον** (ασυναίρετα)

Ενικός αριθμός					
τό	ἄθλ-ον*	φυτ-όν	ξύλ-ον	φῦλ-ον	μυστήρι-ον
τουῦ					
τῶ					
τό					
(ῶ)					
Πληθυντικός αριθμός					
τά					
τῶν					
τοῖς					
τά					
(ῶ)					

* τό ἄθλον (< ἄεθλον) = ἐπαθλο, βραβείο

► ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

- Τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν τις ίδιες καταλήξεις – Διαφέρουν στο άρθρο.
- Τα οξύτονα ονόματα στη γενική και στη δοτική (ενικού και πληθυντικού) παίρνουν περισπωμένη (**οξύ-τονα**: τονίζονται στη λήγουσα).
- Τα προπαροξύτονα κατεβάζουν τον τόνο, αν η λήγουσα είναι μακρά (του κινδύνου, τῆς παρόδου, τῶν μυστηρίων).
- Το **-α** των ουδέτερων είναι βραχύ (τά δῶρα).
- Είναι όλα ισοσύλλαβα.

γ. Αρσενικά και θηλυκά σε **-ους, -ούς** – Ουδέτερα σε **-ούν** (συνηρημένα)

Ενικός αριθμός						
ό	κατάπλους	νοῦς	ή	πρόχους*	τό	όστούν
τού			τής		τού	
τῷ			τῆ		τῷ	
τόν			τήν		τό	
(ῶ)			(ῶ)		(ῶ)	
Πληθυντικός αριθμός						
οἱ		(νοῖ)	αἱ		τά	όστᾱ
τῶν			τῶν		τῶν	
τοῖς			ταῖς		τοῖς	
τούς			τάς		τά	
(ῶ)			(ῶ)		(ῶ)	

* ἡ πρόχους = υδρία, λαγήνι

► **ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:**

- Τονίζονται στην ίδια συλλαβή στον ενικό και στον πληθυντικό.
- Όσα τονίζονται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη.

δ. Αττική δεύτερη κλίση (αττικόκλιτα) – αρσ. και θηλ. σε **-ως** (§ 101-102)

Ενικός αριθμός					
ό	νεώς (= ναός)	ή	ἔως (= αυγή)	τό	άνώγων*
τού		τής		τού	
τῷ		τῆ		τῷ	
τόν		τήν		τό	
(ῶ)		(ῶ)		(ῶ)	
Πληθυντικός αριθμός					
οἱ		αἱ	—	τά	άνώγων
τῶν		τῶν		τῶν	
τοῖς		ταῖς		τοῖς	
τούς		τάς		τά	
(ῶ)		(ῶ)		(ῶ)	

* τό άνώγων = το μέρος πάνω από τη γη

► **ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:**

- Τονίζονται στην ίδια συλλαβή (στον ενικό και στον πληθυντικό) και διατηρούν τον ίδιο τόνο (ό λεώς = λαός, ό ταώς = παγόνι, ή άπόκρεως, -ω).
- Έχουν σε όλες τις πτώσεις **-ω** (ή **-φ**, όπου στις καταλήξεις των δευτεροκλίτων υπάρχει **-ι**. Π.χ. οἱ λαοί = οἱ λεφ).
- Η ἔως (Ιων. ήώς § 135).

